

teita, joiden vuoksi lopputulos-
ta ei voi pitää luotettavana:

– Mallissa on käsitelty vain vähittäiskulutusta, vaikka tilastoidusta alkoholista neljännes ja alkoholiin käytetyistä markoista 2/5 kuluu anniskelupaikoissa.

– Mallissa on käytetty vakiojoustoja, jotka on estimoitu hitaan ja vakaan kehityksen kaudella. Tuoreimpien tulosten mukaan kuluttajat reagoivat mm. hintamuutoksiin paljon voimakkaammin kuin Manki-

sen simuloinneissa oletettiin.

– Mallissa ilmeisesti oletetaan kuluttajien jakavan alkoholiveroalennuksesta muuhun kulutukseen säästyneet varansa nykyisen kulutusjakauman mukaisesti. Alkoholi on osa vapaa-ajan kulutusta ja onkin todennäköistä, että säästyneistä varoista suurempi osa käytetään edelleen vapaa-ajan kulutukseen, mm. ulkomaanmatkoihin, joista verotulot jäävät vähäisiksi.

Olennaisinta kuitenkin on,

että alkoholiverojen alennus lisää alkoholin kulutusta ja haittakustannuksia. Vaikka muun kulutuksen kautta kerättävät verotulot kompensoivat osan alkoholiveron alennuksen vuoksi menetetyistä verotuloista, haittakustannusten kasvua ne eivät kata. Panimoteollisuusko maksaa verotulojen nettomenetyksen ja haittakustannusten lisäyksen?

JUKKA SALOMAA

KAKSI TAVALLISTA(KO) TARINAA

Matti Kassila ei varmaan ole tyrkyttänyt julkisuuteen persoonana vaan on saanut julkisuutta vuosikymmenien mitaan paljonkin ammattinsa perusteella. Oma mielikuvani hänestä ei liene poikkeuksellinen: pitkä, hoikka, aina hyväkuntoisen ja ikäänsä nuoreman näköinen, vakuuttavasti esiintyvä. Kun alkoi tihkua tietoja hänen muistelmistaan, olin hämmästynyt. Kassila kertoo muka myös alkoholiongelmastaan, mistä ongelmasta?

On heti sanottava, että Mustaa ja valkoista on älykkään ihmisen ja hyvän kirjoittajan työtä, se edustaa muistelmien kärkipäätä. Yleissivistykseni paranee, ja ehkä jonkun muunkin: Kassila ei olekaan ”tavallinen” silloisen teatterikoulun kasvatti. Hän on jatkosodan jälkeen aloittanut siviilielämän ilman kirjoituksia ylioppilaaksi julistettuna, siinä koko koulutus. Pikku teatteriin Varkauteen hän pääsi lahjoillaan,

samoin siirtymään sieltä Helsinkiin. Itsekriittisesti hän sanoo, että hän ei ollut kovin hyvä teatterinäyttelijänä eikä -ohjaajana, ei myöskään teatterinjohtajana, mitä ammattia hän kokeili lyhyen aikaa Porissa elokuvien tekemisen lomassa. Elokuva oli ja on hänen oikea ammattinsa ja suuri rakkautensa.

Kassilan kirja etenee tavallaan elokuvasta elokuvaan. Hän valottaa jokaisen ohjaamansa filmin taustaa, kertoo kuvaus- ja usein myös leikkausvaiheesta, antaa lopuksi itselleen ruusuja ja risuja. Hän referoi ja siteeraa arvosteluja, toisinaan yhtyy niissä esitettyyn kritiikkiin mutta useammin polemikoi vielä vuosikymmenien jälkeen arvosteljoita vastaan, syyttää heitä ymmärtämättömyydestä. Tavanomaisesti taiteilijan narsismia, sanoo joku. Tutkijat ovat samanlaisia, vaikka pyrkivät sitä salaamaan, lisää toinen.

Sen sentään olen ennenkin tiennyt, että elokuvan tekeminen pienessä maassa on pirullinen ammatti. Kassila antaa pirullisuudelle kasvot. Elokuvan tekeminen on monen miehen ja naisen projekti, joka on vietävä läpi nopeasti ja samalla kunnollisesti, paineet ovat hurjia. Kassila kohosi alansa huipulle; hän on yksi sotienjälkeisen kauden johtavista ohjaajistamme, minkä hän estottomasti sanoo itse ja minkä kaikki tunnustanevat. Silti jää avoimeksi, saiko hän mitään elokuvaansa varten niin paljon resursseja ja aikaa käyttöönsä, että hänen ei olisi tarvinnut tinkiä kunnianhimestaan. Entä onko hän itsekään varma, mihin olisi kyennyt? Hän kirjoittaa:

”Lyhyesti sanoen en tuntenut itseäni, omia rajojani, heikkouksiani. Uskoin siihen, mitä toivoin todeksi. Kun tällaiseen itsetpetokseen kykenee, pitää olla tarve paeta itsensä tuntemista muutoinkin. Näin-

hän kohdallani oli. Oivaltava lukija on epäilemättä jo huomannut, että minun pakoni mahdollisti alkoholi.”

Alkoholinkäyttönsä Kassila oli aloittanut nuorena näyttelijänä, jota kiusasivat estyneisyys ja alemmuudentunne. Menestys elokuvantekijänä vaati veronsa, paineet oli jotenkin purettava. Asiaa eivät helpottaneet avioliiton ongelmat. Kassila myöntää olleensa työnarkomaniioinen ja syrjähyppyineen huono aviomies, mutta jotakin katkeruutta jo kuollutta ex-vaimoa kohtaan on jäänyt jäljelle. Riitaa oli monista syistä, joista yksi oli raha. Olin kuusihenken perheen ainoa ansaitsija, Kassila muistuttaa ohimennen ja lakonisesti.

Kassilan varsinaiset ryppyputket olivat lyhyitä, niin lyhyitä, että ulkopuolinen saataisi niitä vähätellä. Jos hän oli antanut kuvausryhmän ja näyttelijöiden odotella yhden kalliin päivän tai kaksi tyhjän panttina, hän tuli aamulla paikalle itseään puolustelematta. Hän alkoi ohjata, pani kaikkensa peliin ja vaati samaa toisilta.

Kassila joutui kahdesti kiinni rattijuopumuksesta. Jälkimmäinen kerta johti työlaitostuomioon, jonka aikana kasvoi ajatus täysraittiudesta. Se kesti kaksi viikkoa, ja sitten Kassila sanoi vaimolleen: ”Jos nyt kuitenkin vähän punaviiniä...”. Hän tiesi, että ei pysyisi kauan kohtuudessa vaan että se, milloin ”isompi ryppääminen repeäisi”, oli vain ajan kysymys. Apu tuli Järvenpään sosiaalisairaalaan terapiaryhmiin. Kassila kertoo sen pohjalta selvinneensä kevästä 1964 lähtien, lukuun ottamatta aikaa 1967–70, jolloin hän kokeili, pärjäisikö hän ilman terapiaa

ja pysyisikö juominen kurinalaisena. ”Se pysyi jonkin aikaa, kunnes alkoi lipsua ja eteni taas hallitsemattomaksi. Silloin uskoin, palasin takaisin ja olen ollut 25 vuotta raittiina, työkykyisenä ja hengissä. Muutoin tuskin enää olisin.”

Toisin kuin eräät kuivilla olevat juomarit Kassila ei ole mustavalkoinen, tarkoittaa hänen kirjansa nimi mitä tahansa. Hän kertoo suorapuheisen kollegan kerran sanoneen hänelle, että hän on tehnyt huonompia elokuvia sen jälkeen, kun hän lopetti ryppäämisen. ”Varmaan olenkin, jos kohta siihen on muitakin syitä. Tiedostamattomassa kasvanut ahdistus pakotti minut aina johonkin vimmaiseen purkautumiseen ja totta kai se elokuvisani näkyi.”

Vanhenevan Kassilan kuuluisia ovat uusi ihmissuhde, isäksi tuleminen yli 60-vuotiaana ja uskonnolliset kokemukset, joista hän kertoo vähäeleisesti.

Kaikki tiedämme Eino Leinon imagon: suuri boheemi, aikakautensa johtava Kämpissä istuja. Hänen tililleen on viety kulttuurihistoriallinen kasku. Joku ihmetteli Leinon jatkuvaa rahapulaa, sillä hänellähän on ruhtinaalliset tulot. Minulla on suuriruhtinaalliset menot, Leino vastasi.

Leinon on tehnyt taas kerran ajankohtaiseksi Hannu Mäkelän suurromaani, jonka palkitsemista Finlandialla en tiedä kenenkään kummastelleen. Opuksen arvioiminen kaunokirjallisuutena menee niin Alkoholipolitiikka-lehden toiminta-ajatuksen kuin oman pätevytyeni ulkopuolelle enkä sitä siis yritä.

Mäkelä on haastatteluissa kertonut Eino Leino -romaanin syntyneen sekä helposti että vaikeasti. Kun tekijä vihdoin oli siihen kypsä, kirjoittaminen oli vaivatonta. Jos joku uskoo automaattikirjoitukseen, uskokoon. Mäkelä sen sijaan sanoo kirjansa loppusanoissa yrittäneensä vuosia sitten Leinon ”oikeaa ja perinteellistä” elämäkertaa, mutta ”se teksti katosi vain, lähinnä kai senkin vuoksi että L. Onervan vastaava teos tuntui yhä hienolta ja riittävältä”. Uusi yritys onnistui, tulos on siis romaani. Mutta sitä ennen Mäkelä oli jo ensi yrittämää varten lukenut ja sisäistänyt huikeat määrät Leinon tekstiä ja Leinosta kirjoitettua. Se automaattikirjoittamisesta.

Mäkelä taitaa joka tapauksessa olla eläytymisen mestari. En ole ikääntyneen suomen kielen tuntija, mutta minulla ei ole aihetta epäillä Mäkelän/Leinon kielen autenttisuutta; noin kai puhuttiin ja kirjoitettiin 1920-luvun puolivälissä. Se poikkeaa mitä viehättävimmällä tavalla nykysuomesta rytmiltään, sanajärjestykseltään, sanastoltaan ja oikeinkirjoitukseltaan. Makustellaanpa Eino Leinoa lapsena kuvaavaa adjektiivivia pulskinaamainen. Tai kirjoitusasua byzanttilainen.

Yhtä viehättävä on epookin kuvaus. Leinolla oli tunnettu vakava suhde naimisissa olevaan Aino Kallakseen. ”Minä aloin häntä sinutella, ja joskus, vain kahden kesken kuulin sen sanan häneltä. Hiljaa. Sillä se loukkasi miestä ja perhettä, käsitin.”

Siinä missä Kassila löysi elokuvan nuorena aikuisena, Leino löysi kirjoittamisen koulu-poikana. Mitään muuta työtä

hän ei havitellut, ja ajatus yliopistourasta, josta hän yhden kerran romaanissa haaveilee, jää utuiseksi. Leinohan kirjoitti elämänsä aikana uskomattomat määrät: runoja, romaaneja, näytelmiä, pakinoita ja muuta lehtitekstiä, käännöksiä. Uran loppupuolella, eli jo vuosia ennen kuin Leino 47-vuotiaana kuoli, kirjojen myyntiluvut alkoivat laskea. Kustantaja kummasteli sitä käsikirjoitusmäärää, jonka Leino yhä hänelle kiikkutti. Meidän on kustannettava muidenkin kirjoja, kustantaja sanoi. Miksi ette kustanna vain minua? Leino kysyi.

Leinon työura ja yksityiselämä kietoutuvat romaanissa yhteen. Molemmat vaimot jäävät taustalle, ystävät Hella Wuolijoki ja Aino Suits epämääräisiksi, mutta rakastetut L. Onerva ja Aino Kallas nousevat keskeisiksi. Varmaan harkitusti Mäkelä on miltei sivuuttanut Leinon ainoan lapsen, tyttären, jonka hän suoraan sanoen hylkäsi. Vain haastatteluissa hän on paljastanut Leinon ilmeisesti hiljaisella mutta syvällä tavalla kärsineen kyvyttömyydestään olla isä.

Alkoholi on Kassilan muistelmassa enemmän pinnalla kuin Mäkelän romaanissa. Ra-

han osalta asia on päinvastoin. Pinta on pintaa, tosiasiaa Mäkelän romaani on mm. kirja suuren runoilijan sosiaalisesta taitamattomuudesta, hänen vieraudestaan ihmisen arkielämälle. Molemmat avioliitot jäivät lyhytaikaisiksi, molemmat vaimot soimasivat häntä siitä, että hän tuhlassi valtavat tulonsa juomalla ja tarjoamalla suurille seurueille Kämpissä ja muualla, kotiin hän tuli tyhjätaskuna.

Myöhemmin Leino oli sananmukaisesti kirjaton, karjaton mies. Hän asui Helsingissä halvoissa hotelleissa ja pensio-naateissa ja jäi niihin säännöllisesti velkaa. Hän omisti vaatteita, ei juuri muuta, ei siis kirjojakaan, niin paljon kuin hän niitä rakasti. Frakki hänellä oli, mutta sen hän kätki, kun ulosottomies kolkutti ovelle maksamattomista veloista. Näköjään ulosotto toimi Suomessa jo viimeistään 1920-luvulla.

Kuolemaa tekevän Leinon haaveet ovat yhtä liikuttavia kuin Aleksis Kiven. Koska Elämäni kuvakirjan ensimmäinen osa on vaihteeksi myynyt hyvin, kirjoitan nopeasti toisen ja kolmannen osan, saan hyvät ennakat ja suuret myyntitulot, maksan velkani ja hankin

oman kodin vihdoinkin minäkin.

Lukijan tutkittavaksi jää, miten tärkeä rooli alkoholilla Mäkelän romaanissa ja Leinon elämässä pohjimmiltaan on.

Tiedän alkoholin ja luovuuden suhdetta tutkittavan voimaperäisesti. Tehtävä mahtaa olla vaikea. Auttanevatko siinä muistelmat ja romaanit?

Voidaan sanoa, että Kassilan ja Mäkelän kirjat sisältävät vain sen tavallisen tarinan. Ehkä niin. Mutta jos perustarina on tavallinen, vivahteet vaihtelevat tapauksesta toiseen.

PERTTI HEMÁNUS

MATTI KASSILA
MUSTAA JA VALKOISTA
HELSINKI: OTAVA, 1995
335 s.

HANNU MÄKELÄ
EINO LEINON ELÄMÄ JA
KUOLEMA
ROMAANI
HELSINKI: OTAVA, 1995
572 s.